

TAQLID SO‘ZLARNING TARJIMADA O‘ZGARISHI

Eshmurodova Nurjahon Uchqun qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

“Tarjimonlik (Ingliz tili)” yo‘nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: **Xamidova Mohinaxon**

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tilidagi taqlid so‘zlarning ingliz tiliga tarjima jarayonida sodir bo‘ladigan fonetik va semantik o‘zgarishlar, tarjimada yuzaga keladigan muammolar hamda ularning bartaraf etish yo‘llari yoritilgan. Taqlid so‘zlarning tovushga taqlid xususiyati sababli to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalent topish har doim ham oson emas. Shu bois maqolada funksional ekvivalent va kontekstual tarjima usullarining ahamiyati ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: taqlid so‘zlar, tarjima, fonetika, semantika, ekvivalent, ingliz tili.

Annotation: This article examines the phonetic and semantic changes that occur when Uzbek onomatopoeic words are translated into English. It highlights the main challenges translators face when dealing with sound-imitating vocabulary and discusses different strategies such as contextual translation and functional equivalence.

Keywords: onomatopoeia, translation, phonetics, semantics, equivalence, English.

Аннотация: В статье рассматриваются фонетические и семантические изменения, происходящие при переводе узбекских звукоподражательных слов на английский язык. Раскрываются основные трудности, возникающие при переводе данной лексики, а также значимость функционального и контекстуального подходов.

Ключевые слова: звукоподражание, перевод, фонетика, семантика, эквивалентность.

Kirish

Taqlid soʻzlar tilning oʻziga xos qatlamlaridan biri boʻlib, ular tovush, harakat yoki holatni bevosita taqlid qilish orqali maʼno ifodalaydi. Oʻzbek va ingliz tillarida taqlid soʻzlarning fonetik tizimi bir-biridan keskin farq qiladi. Shu sababli ularni tarjima qilish jarayoni koʻpincha murakkab tus oladi. Taqlid soʻzlar semantik jihatdan sodda koʻringan boʻlsa-da, ular kontekstga kuchli bogʻlangan boʻlib, tarjimada doimo mos ekvivalentni tanlashni talab qiladi.

Asosiy qism

1. Taqlid soʻzlarning fonetik tabiati

Oʻzbek tilidagi “shuvullash”, “gʻuvillash”, “shaldir-shuldur” kabi taqlid soʻzlar aniq tovush hodisalaridan shakllangan. Ingliz tilida bu kabi hodisalar “whoosh”, “clatter”, “buzz” kabi soʻzlar bilan ifodalanadi. Til tizimidagi farqlar sababli koʻplab oʻzbekcha taqlid soʻzlarning inglizchada aynan oʻxshashi mavjud emas.

2. Tarjima jarayonida uchraydigan qiyinchiliklar

Taqlid soʻzlar, ayniqsa, badiiy matnlarda obraz yaratishda muhim ahamiyatga ega. Tarjima jarayonida uchraydigan asosiy muammolar:

fonetik mos ekvivalent yoʻqligi; semantik noaniqlik; kontekstdan ajratilganda notoʻgʻri maʼno berib qoʻyish ehtimoli; ingliz tilida bir tovushga bir nechta soʻz mos kelishi (masalan: crack, snap, pop).

3. Tarjima usullari

a) Funksional ekvivalent

Soʻzning tovush emas, vazifasi tarjima qilinadi.

Masalan: *shaldir-shuldur* → *clattering noise*

b) Kontekstual tarjima

Kontekstga moslashtirib, toʻgʻridan-toʻgʻri taqlid soʻzni emas, holatni tarjima qilish:

Gʻizillab uchdi → *Flew away with a whooshing sound.*

Kirish

Taqlid soʻzlar (onomatopeya) – tovush yoki harakatni soʻz orqali ifodalaydigan leksik birliklardir. Ular badiiy adabiyot, bolalar adabiyoti, reklama va kundalik nutqda

keng qo'llaniladi. Taqlid so'zlarning asosiy vazifasi – voqeani jonlantirish, tovushlarni eslatish va o'quvchida hissiy reaksiyani uyg'otish. Ingliz va o'zbek tillarida fonetik tizimlar va madaniy kontekstlar farq qilgani sababli, taqlid so'zlarni tarjima qilish jarayoni o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi.

Asosiy qism

1. Taqlid so'zlarning xususiyatlari Taqlid so'zlar ko'pincha qaytarma, ona tovushlarga asoslangan shakllarda bo'ladi. Ularning grafemik tuzilishi va talaffuzi manba tiliga xos bo'lib, ba'zan ma'noni emas, balki ovoz ta'sirini uzatishga qaratilgan. Shu bois, tarjima jarayonida fonetik moslik va semantik moslikni bir vaqtning o'zida saqlash muhimdir.

2. Tarjima strategiyalari Tarjimonlar taqlid so'zlarni quyidagi usullardan biri orqali o'girishi mumkin:

- Fonetik adaptatsiya: tovushni maqsad til normalariga moslashtirish (masalan, 'bang' → 'bam').
- Funktsional ekvivalent: ovoz va hissiy effektini o'xshash so'z orqali berish.
- Izoh yoki annotatsiya: agar mos so'z topish qiyin bo'lsa, tarjimon izoh kiritishi mumkin.

3. Tarjima qiyinchiliklari Ba'zi taqlid so'zlar madaniy kontekstga bog'liq bo'lib, ular manba tilidagi nuanslarni yo'qotishi mumkin. Shuningdek, tovushlarni yozma shaklga o'tkazishda grafemik chegaralar mavjud. Masalan, ingliz tilidagi 'pitter-patter' (yomg'ir tomchilari) o'zbekchada 'pitter-patter'dan ko'ra 'tik-tak' yoki 'pat-pat' kabi variantlar bilan ifodalanishi mumkin.

4. Amaliy namuna va tahlil Maqolada keltirilgan misollar orqali tarjimonlik qarorlari va moslashuv strategiyalari ko'rib chiqildi. Misollar jadvali tarjimada qaysi hollarda fonetik adaptatsiya, qaysi hollarda funktsional ekvivalent va qaysi hollarda izoh qo'llanganini ko'rsatadi.

100 ta taqlid so'z misollari

Inglizcha	O'zbekcha	Ruscha	Izoh
bang	bam	бах	portlash yoki shovqin
crash	qars	грохот	to'qnashuv, sinish
boom	bum	бум	portlash tovushi
pop	pop	поп	mayda portlash
smash	sindirish	разбивание	sindirish
snap	sip	щёлк	tez sindirish yoki tirmash
crackle	krak-krak	трещать	ezilish yoki yonish tovushi
fizz	fiss	шипение	gaz chiqishi
hiss	shsh	шшш	shovqin, puflanish
buzz	vzz	жужжание	asalarining ovozi
hum	vum/vumm	гудение	past tovush
whirr	vrrr	жужжание	mexanizm tovushi
ring	dring	звон	telefon yoki signal
ding	ding	динь	mayda signal
dong	dong	дунг	qalin signal
tick-tock	tik-tak	тик-так	soat urishi
tick	tik	тик	mayda urish

tock	tak	так	soatning boshqa urishi
tinkle	ching	дзинь	yengil chalinish
jingle	dzin-dzin	дзинь-дзинь	zvon
clang	qang	дзынь	temir urilishi
clank	klank	грохот	metall urilishi
clunk	klang	бух	og'ir metal tovushi
rattle	rat-tat	дребезг	yengil qattiq tovush
clatter	kap-kap	грохот	tashqaradan keluvchi shovqin
patter	pat-pat	стук	yomg'ir tomchilari
pitter-patter	pat-pat	плеск	yomg'irning tomchilari
drip	kap-kap	кап-кап	tomchilash
drop	plop	плюх	tushish
splash	shplash	буль	suvga tushish
splat	plash	шлёп	suyuq narsaning yerga tushishi
squish	sqish	хлюп	siqilish
squelch	sqelch	хлюп	yalang'och yoki loyli ovoz
slurp	slurp	чавк	suyuqlikni chayish
glug	glug	глюк	suyuqlik oqimi

gulp	glup	ГЛОТОК	tez so‘rib olish
chomp	chomp	ЧАВК	katta tishlash
munch	munch	жевать	chaynash
crunch	krunch	хруст	qattiq narsani ezish
chew	chaynoq	жевать	chaynash
smack	smack	ХЛОП	og‘ir urish
slap	tap-tap	шлеп	qo‘l bilan urish
thud	tud	глухой удар	og‘ir narsaning tushishi
thump	tamp	туп	og‘ir urish
plop	plop	ПЛЮХ	suvoq tushish
plunk	plunk	ПЛЮХ	kuchli tushish
pling	pling	ПЛИНГ	yengil chalinish
ping	ping	ПИНГ	yarim metall chalinish
pong	pong	ПОНГ	navbatdagi ohang
zip	zip	ЗИП	tez harakat tovushi
zap	zap	зап	elektr tok tovushi
zoom	zuum	зум	tez harakat
whoosh	vush	ВЖИХ	havo kesilishi
swoosh	svush	СВИШ	havo shovqini
swish	svish	СВИШ	yumshoq shovqin

shush	sssh	тсс	xotirjamlashtirish
shh	shh	шшш	tinchlik chaqirish
yap	yap	йап	kichik it tovushi
woof	vuf	гав	itning ovozi
arf	arf	арф	it tovushining bir turi
bark	bark	лай	itning tovushi
howl	hou	вой	qattiq qichqiriq
yelp	yel	вызг	og‘riq yoki hayrat
meow	miyav	мяу	mushuk ovozi
purr	purr	мур	mushukning devamiy tovushi
chirp	chirp	чирик	kichik qush ovozi
tweet	tvit	чирик	qush ovozi
peep	pip	пик	mayda ovoz
cheep	cheep	чирик	jonivor ovozi
caw	kav	кар	qushning qush ovozi
croak	krak	карканье	qurbaqa tovushi
ribbit	ribbit	ква-ква	qurbaqa tovushi
neigh	niyov	ржание	otning ovozi
moo	mu	му	sigir ovozi
baa	baaa	бе-е	qo‘y ovozi

oink	oink	хрю	cho‘chqa ovozi
cluck	kauk	ко-ко	xo‘roz yoki tovuq ovozi
honk	orthak	гудок	avtomobil signal
beep	bip	бип	kichik signal
toot	tut	тут	trubka ovozi
vroom	vrum	врум	avtomobil ovozi
rev	rev	рев	dvigatel ovozi
screech	skrich	ВИЗГ	tormoz tovushi
skid	skeyd	занос	g‘ildirak shovqini
scratch	sherst	царапать	tirnalish
creak	g'ichir	скрип	eshiq yoki eshikcha
rustle	susur	шелест	barg yoki qog'oz
flutter	flut	порхать	qanot titrashi
thwack	thvak	бах	kuchli urish
clang-clang	qang-qang	дзынь-дзынь	ketma-ket temir urilishi
pop-pop	pop-pop	поп-поп	ketma-ket

Xulosa.

Taqlid so‘zlar tarjimasida fonetik moslikni topish har doim ham imkoni bo‘lmaydi. Bu jarayon har ikki tilning fonetik va semantik tizimini chuqur bilishni talab qiladi. Eng samarali yondashuv — kontekstni to‘g‘ri anglash va funksional ekvivalent topishdir. Tarjimon nafaqat so‘zning tovushini, balki uning matndagi emotsional va obrazli ahamiyatini ham hisobga olishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xudoyberganov A. Tarjima nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2018. – 240 b.
2. Nida E. A. Toward a Science of Translating. – Leiden: Brill, 1964. – 331 p.
3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 502 p.
4. Oxford Dictionary of Onomatopoeia. – Oxford: Oxford University Press, 2016.
5. Komilov N. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 180 b.

